

Sygn. akt V KK 391/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Świecki (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Henryk Gradzik

SSN Rafał Malarski

Protokolant Anna Korzeniecka-Plewka

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Roberta Tarsalewskiego,

w sprawie **wnioskodawcy K.S.**

w przedmiocie zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie i
tymczasowe aresztowanie

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 26 kwietnia 2018 r.,

kasacji, wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Apelacyjnego w S.

z dnia 8 marca 2017 r., sygn. akt II AKa [...] /17

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Okręgowego w S.

z dnia 4 listopada 2016 r., sygn. akt III Ko [...] /16,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w S. do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w S., wyrokiem z dnia 4 listopada 2016 r., oddalił wniosek
K.S. o zasądzenie zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie i

tymczasowe aresztowanie w sprawie Sądu Okręgowego w S., sygn. akt III K [...]/13, z orzeczeniem, że koszty postępowania ponosi Skarb Państwa.

Od wyroku tego apelował pełnomocnik wnioskodawcy. Po rozpoznaniu jego apelacji, Sąd Apelacyjny w S., wyrokiem z dnia 8 marca 2017 r., zaskarżony wyrok utrzymał w mocy a kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Z kasacją od tego orzeczenia wystąpił pełnomocnik wnioskodawcy. Zarzucił w niej rażące naruszenie prawa materialnego, mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, a mianowicie:

1. art. 5 k.c. w związku z art. 77, art. 64 ust. 2 oraz art. 41 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej poprzez jego błędną wykładnię, polegającą na nieuzasadnionym zawężeniu okoliczności, które uzasadniają sprzeczność zarzutu przedawnienia z zasadami współżycia społecznego, albowiem podniesienie zarzutu przedawnienia w tym przypadku ewidentnie stanowiło nadużycie prawa podmiotowego;

2. art. 77 Konstytucji oraz art. 41 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej poprzez jego niezastosowanie mimo stwierdzenia, że roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie ma charakter cywilny z wszystkiego jego konsekwencjami oraz przyjęcie, że roszczenie skarżącego uległo przedawnieniu, gdyż Sąd przyjął roczny termin do wniesienia tego roszczenia;

3. art. 555 k.p.k. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie w brzmieniu obowiązującym od dnia 15 kwietnia 2016 r., polegające na jego subsumcji do stanu faktycznego, z którego wynika - zgodnie z wykładnią przepisów art. 29 w zw. z art. 40 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz innych ustaw, a także ogólnych zasad intertemporalnych - że w sprawie winien zostać zastosowany przepis art. 555 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2015 r., podczas gdy przepis art. 555 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 15 kwietnia 2016 r. może być stosowany - zgodnie z wykładnią przepisu art. 21 ustawy nowelizującej z dnia 11 marca 2016 r. - wówczas, gdy zachodzi wątpliwość, czy stosować prawo dotychczasowe, czy przepisy k.p.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 15 kwietnia 2016 r.;

4. art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w związku z art. 555 k.p.k. w świetle art. 442¹ k.c. oraz art. 160 § 6 k.p.a., poprzez jego niezastosowanie, a tym samym przyjęcie, że roszczenie skarżącego uległo przedawnieniu w terminie rocznym, a nie trzyletnim jak to jest ujęte w prawie cywilnym oraz prawie administracyjnym.

W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w S. w całości i wyroku Sądu Okręgowego w S. oraz przekazanie sprawy temu ostatniemu Sądowi do ponownego rozpoznania, nadto o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz skarżącego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, a także w oparciu o przedstawioną argumentację, że przepis art. 555 k.p.k. w obecnym kształcie jest niekonstytucyjny, o skierowanie zapytania do Trybunału Konstytucyjnego w zakresie zgodności art. 555 k.p.k. z art. 77 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W odpowiedzi na tę kasację, prokurator Prokuratury Okręgowej w S. wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniesiona w sprawie kasacja okazała się zasadna. Świadczy o tym już pierwszy z jej zarzutów. Wprawdzie nie został on od strony formalnej sformułowany w pełni prawidłowo, jako że jego ujęcie bez powiązania z zarzuceniem naruszenia przepisów dotyczących kontroli odwoławczej, a to art. 433 § 2 k.p.k., oznacza, że skarżący zarzut ten kieruje w istocie względem orzeczenia Sądu pierwszej instancji, to jednak odczytanie omawianej kasacji również poprzez treść jej uzasadnienia (art. 118 § 1 k.p.k.), nakazuje przyjmować, że jej autor kwestionuje sposób odniesienia się do zarzutów apelacji.

Rację ma skarżący, gdy twierdzi, że Sąd Apelacyjny nie dokonał prawidłowej kontroli odwoławczej. Już w apelacji pełnomocnika wnioskodawcy podniesiono zarzut obrazy art. 5 k.c. w kontekście uwzględnienia zarzutu przedawnienia, pomimo jego niezgodności z zasadami współżycia społecznego z uwagi na okoliczność związaną ze zmianą stanu prawnego odnośnie do terminu przedawnienia dochodzenia roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie z

tytułu niesłusznego tymczasowego aresztowania, co zdaniem skarżącego z uwagi na częstotliwość zmian utrudniało zapewnienie bezpieczeństwa prawnego i racjonalne planowanie uprawnionym działań prawnych. W apelacji odwoływano się w omawianym kontekście również do zasady ochrony praw słuszenie nabytych wynikającej z założeń demokratycznego państwa prawa. Do podnoszonych tu kwestii Sąd Apelacyjny, podobnie zresztą jak Sąd Okręgowy, w ogóle się nie odniósł.

Przypomnieć zaś w tym miejscu trzeba, że roszczenia wynikające z rozdziału 58 k.p.k., w tym dochodzonego zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie, są roszczeniami cywilnoprawnymi. Termin przedawnienia z art. 555 k.p.k. jest zaś typowym przedawnieniem cywilnoprawnym. Instytucja przedawnienia umożliwia uchylenie się od zaspokojenia roszczenia po upływie określonego prawem terminu. Przedawnienie nie jest jednak uwzględniane z urzędu, lecz jedynie „na zarzut”. Dla skorzystania z zarzutu przedawnienia nie wystarczy sam fakt jego podniesienia w związku ze zgłoszeniem żądania po upływie określonego terminu. Konieczne jest również uznanie, że podniesienie tego zarzutu, a więc skorzystanie z przysługującego prawa podmiotowego, nie jest sprzeczne ze społeczno - gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego (art. 5 k.c.). Każdy wypadek podniesienia zarzutu przedawnienia winien być zatem oceniony w płaszczyźnie wskazanego przepisu. Z powyższego wynika, że sąd rozpoznający sprawę o odszkodowanie (zadośćuczynienie) w trybie przepisów rozdziału 58 k.p.k. nie może z urzędu uwzględnić przedawnienia roszczenia. Zgłoszenie zaś żądania odszkodowawczego po upływie terminu z art. 555 k.p.k. prowadzi do oddalenia tego żądania jedynie w razie podniesienia przez prokuratora zarzutu przedawnienia, ale nie bezwzględnie. Skuteczność takiego zarzutu uzależniona jest od oceny, czy nie doszło do naruszenia zasad współżycia społecznego w ujęciu art. 5 k.c. Ta ocena musi być przy tym – co istotne – dokonana wszechstronnie i uwzględniać całokształt okoliczności ustalonych w danej sprawie.

Przechodząc na grunt niniejszej sprawy przypomnieć trzeba, że orzeczenie uniewinniające K.S., a więc dające podstawę do dochodzenia roszczeń w trybie przepisów rozdziału 58 k.p.k., uprawomocniło się w dniu 29 stycznia 2015 r., kiedy

to stosownie do art. 555 k.p.k. obowiązywał roczny termin przedawnienia dochodzenia omawianych roszczeń. Na skutek zmian dokonanych ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247), która obowiązywała od dnia 1 lipca 2015 r., powyższy termin wydłużono, przewidując, że roszczenia te przedawniają się po upływie 3 lat. Następnie na mocy ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, obowiązującej od dnia 15 kwietnia 2016 r., przywrócono w art. 555 k.p.k. roczny termin przedawnienia. W ustawie tej nie uregulowano natomiast kwestii dochodzenia roszczeń, co do których termin przedawnienia biegł według stanu prawnego obowiązującego od 1 lipca 2015r.

W sprawie niniejszej wnioskodawca złożył wniosek w dniu 27 czerwca 2016 r. Wówczas obowiązywał termin roczny przedawnienia. W dniu nabycia uprawnienia, tj. 29 stycznia 2015 r., obowiązywał także ten termin. Jednak przed jego upływem, z dniem 1 lipca 2015 r., uległ on przedłużeniu do trzech lat. Wobec tego, niezależnie od okoliczności tej sprawy, każda osoba, która nabyła uprawnienie do dochodzenia roszczenia, co do którego termin przedawnienia został wydłużony do trzech lat, miała prawo pozostawać w przekonaniu, że w tym okresie może dochodzić swoich roszczeń, kierując się zasadą zaufania obywatela do Państwa i stanowionego przezeń prawa oraz zasadą ochrony praw niewadliwie nabytych (art. 2 Konstytucji RP).

Zmiana stanu prawnego polegająca na skróceniu okresu przedawnienia dochodzenia roszczenia z trzech do ponownie jednego roku w stosunku do roszczeń, których dochodzenie objął okres trzech lat, stanowiła swoistą zmianę reguł gry i prowadziła element „zaskoczenia” bez żadnych środków ochronnych. Takie postąpienie ustawodawcy w zakresie zmiany stanu prawnego powinno zostać ocenione w płaszczyźnie art. 5 k.c. Wymaga tego także ranga dochodzonych praw. Zwrócić należy uwagę na konstytucyjny charakter prawa do odszkodowania za bezprawne pozbawienie wolności (art. 41 ust. 5 Konstytucji RP), jako szczególny wypadek prawa do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji RP). Przepis art. 41 ust. 5 Konstytucji ma charakter gwarancyjny w stosunku do

wolności osobistej chronionej przez ust. 1 tego przepisu. W wyroku z dnia 1 września 2006 r., SK 14/05, LEX nr 208351, Trybunał Konstytucyjny stwierdził: „Regułą powinno być (...) kształtowanie odpowiedzialności władzy publicznej w oparciu o ogólny standard odpowiedzialności odszkodowawczej, ochronny dla poszkodowanego i zgodny z zasadą pełnego odszkodowania, a wyjątkiem - zawsze dostatecznie mocno uzasadnionym w wartościach konstytucyjnych - czynienie odstępstw w tym zakresie. Bez wątpienia istnieją też sfery działalności władzy publicznej, w ramach których ze względu na rodzaj chronionych interesów osób poszkodowanych - z jednej strony, oraz charakter działań sprawczych - z drugiej strony, gwarancje odpowiedzialności odszkodowawczej władzy publicznej powinny doznawać silniejszej ochrony, a już na pewno ze szczególną ostrożnością należy podchodzić do wszelkich prób limitowania takiej odpowiedzialności”. To stwierdzenie można odnieść do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych i dochodzenia odszkodowania (zadośćuczynienia) z tytułu niesłusznego pozbawienia wolności. Trybunał wskazał również, że: „ustrojodawca wprowadził w art. 41 ust. 5 Konstytucji oddzielne wobec art. 77 ust. 1 Konstytucji uregulowanie, aby podkreślić konieczność ponoszenia przez Państwo odpowiedzialności odszkodowawczej za przypadki bezprawnego pozbawienia wolności. (...) Ranga dobra, którego naruszenie zobowiązuje władzę publiczną do rekompensaty na podstawie art. 41 ust. 5 Konstytucji, jest szczególnie wysoka. Ta konstatacja ma znaczenie z punktu widzenia oceny zachowania proporcjonalności przez ustawodawcę zwykłego, kształtującego zasady i ograniczenia odszkodowania za konsekwencje naruszenia wolności w porównaniu do naruszenia praw majątkowych - w obu wypadkach bezprawnym zachowaniem władzy publicznej” (zob. wyrok TK z dnia 1 marca 2011 r., P 21/09, LEX nr 785594). Jednym z przejawów takiego ograniczenia odpowiedzialności odszkodowawczej jest właśnie przedawnienie, o którym mowa w art. 555 k.p.k.

Przytoczona tu okoliczność – jak już wskazywano - nie została wzięta pod uwagę przez Sądy orzekające w niniejszej sprawie. Sąd Apelacyjny nie rozważył, jak wskazane zmiany art. 555 k.p.k. mogły rzutować na uwzględnienie zgłoszonego przez prokuratora zarzutu przedawnienia.

Wskazane tu niewłaściwe procedowanie Sądu Apelacyjnego skutkować musiało uznaniem słuszności pierwszego zarzutu kasacji. Z tego też względu należało uchylić wyrok Sądu odwoławczego i przekazać sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Powyższe rozstrzygnięcie spowodowało, że Sąd Najwyższy ograniczył rozpoznanie kasacji tylko do tego zarzutu, uznając że jest to wystarczające do wydania orzeczenia, a rozpoznanie pozostałych zarzutów jest bezprzedmiotowe dla dalszego toku postępowania (art. 436 w zw. z art. 518 k.p.k.).

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd odwoławczy powinien uwzględnić zaprezentowane wyżej zapatrywanie prawne i w rzetelny sposób odnieść się do zarzutu apelacji dotyczącego naruszenia art. 5 k.c., uwzględniając przedstawione okoliczności sprawy.

Z tych wszystkich względów orzeczono, jak w wyroku.

a.ł.